

LPSR Valsts drošības komitejas un represīvo institūciju darbība radošo profesiju pārstāvju veselības aprūpes, radošā darba un atpūtas nodrošināšanā

M. philol. Agija Ābiķe-Kondrāte

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas stipendiāte

Darbs izstrādāts Dr. philol. Evas Eglājas-Kristsones vadībā

*“Strādājošajiem – veselīgu atpūtu!”
Kad Rīgā un Jūrmalā – saule zenītā!*

“Sociālisma apstākļos” mākslai piedēvēta instrumentāla un tieša iedarbe, tāpēc mākslinieku – simboliski uzlūkojamo demiurgu vai mediatoru starp varu un tautu – nodrošinājuma modelim bija milzīga nozīme¹. Nodrošinot labklājību savu ieceru pildītājiem, tādējādi padarot tos par varas ruporu, radošas personas vedināja kļūt par varas ruporu, lai šādi pārvaldītu noskaņojumu tautā. Idejas burtiskums un skaidrība, vienkāršība, zinātniskā pierādāmība, cilvēka kā veidojama un zinātņu noteiktajās robežās pakļaujama materiāla uztveršana² ir šīs uzskatu sistēmas jeb “ticības” pamatā. Radošo profesiju pārstāvji šajā uzskatu sistēmā ir izredzētie jeb “ticības piekritēji”. Pārsteidz Josifa Staļina “dvēseļu inženierijas” idejas īstenotāju fanātisms un ambiciozitāte, iedvešot māksliniekos pārākuma ideju un ticību varas idejām, pašpasludinātajai izredzētībai, sociālistiski virzītajai domai par mākslas iedarbi uz dzīvi.

¹ Arnolds Klotiņš (1934), LPSR Padomju Komponistu savienības valdes sekretārs stāsta par LPSR iestāžu – radošo savienību – izveidi un padomju periodu kultūrā. Nedzvecka, Sandra. *Benjamiņu nams. 2. sērija: Radošās savienības. 1945 – 1991*. Latvijas Radio 3 [tiešsaiste]. Pieejams: <http://klasika.lsm.lv/lv/raksts/musu-legendas/benjaminu-nams.-2.-serija-radosas-savienibas.-1945-1991.a53679/>

² Berlins, Jesaja. *Četras esejas par brīvību*. las.am [tiešsaiste.] Pieejams: <https://las.am/lv/e-content/cetras-esejas-par-brivibu>

Ja lielu daļu sabiedrības nācās pārliecināt par labklājīgo padomju valsti, reproducējot konkrētu mītu sistēmu³, tad valdošajai varai formāli lojāla padomju literāta un mākslinieka statuss paredzēja pavisam reālu, plašu, materiāli labklājīgu iespēju un priekšrocību kopumu. Latvijas Padomju rakstnieku savienības, LPSR Mākslinieku savienības vai LPSR Padomju komponistu savienības biedri nepieciešamības gadījumā saņēma bezmaksas, individuālu un īpaši personisku medicīnisko palīdzību un aprūpi, guva iespēju radošo atvaļinājumu pavadīt kādā no Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) vai Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) atpūtas namiem, profesionāli pilnveidoties, pretendēt uz pabalstiem, aizdevumiem, mantisku palīdzību, dzīvesvietas un automobiļa iegādi, jebkādu citu materiālo atbalstu sev, pirmās pakāpes radniekiem vai dzīvesbiedriem.

Apskatā ieskicēta radošu personu – konkrētā pētījuma kontekstā padomju rakstnieku un mākslinieku – pulcēšanās vietu, proti, jaunrades namu un specializētās poliklīnikas, izveides un darbības vēsture, radošo profesiju pārstāvju, kā arī tiem pietuvināto personu galveno ārstniecības iestāžu izveides vēsture un pakļautība PSRS varas struktūrām. Kā nozīmīgākie piemēri aplūkotas šādas iestādes. Pirmkārt, piemēram izvēlēts Rakstnieku jaunrades nams Dubultos (vēlāk saukts Jāņa Raiņa Rakstnieku jaunrades nams), kas darbojas kā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskā nodaļa. Otrkārt, aplūkota PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas poliklīnika (tautā saukta par *Litfonda poliklīniku, Rakstnieku savienības poliklīniku, arī Rakstnieku poliklīniku*), kuru izmantoja arī citu LPSR iestāžu – LPSR Padomju komponistu savienības, LPSR Mākslinieku savienības un Latvijas Kinematogrāfistu savienības – biedri, tajā skaitā arī aktieri. Salīdzinošā aspektā apskatā ir pieminēts, bet šī pētījuma ietvaros padziļināti nav aplūkots 2. Jaunrades un atpūtas nams (vēlāk saukts PSRS Mākslas fonda Jaunrades un atpūtas nams *Dzintari*, PSRS Mākslas fonda Teodora Zaļkalna Mākslinieku jaunrades nams, Dzintaru Mākslinieku nams), kas darbojās PSRS Mākslas fonda pakļautībā.

Radošas personas statuss, sabiedriskā loma un daiļrades attīstība okupētajā Latvijā ir skatāma ārkārtīgi plašā kontekstā. To

³ Ansone, Elita. *Padomjzemes mitoloģija*, Studijas bibliotēka. Rīga: Neputns, 2008.

raksturo dažādu komplicētu procesu kopums, kuru vienkopus ir iespējams aplūkot vien izvērstāka pētījuma ietvaros. Padomju vara, kas ietiecās visās dzīves jomās, noteica arī mākslinieka pastāvēšanu. To raksturo atsevišķi plašāki procesi, kas saistīti, pirmkārt, ar radošajām savienībām un to darbību vēsturi.⁴ Radošo savienību fondi un to pakļautībā esošās iestādes ir atsevišķs, daudzslāņains un neviennozīmīgu procesu kopums. Viens no jaunākajiem pētījumiem šajā jautājumā ir Madaras Eversones maģistra darbs *Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes ietekme uz literāro procesu (1956 – 1969)*, kas izstrādāts Dr. philol., prof. Ievas Kalniņas vadībā un kas aizstāvēts Latvijas Universitātē 2015. gadā. PSRS Mākslas fonda 2. Jaunrades un atpūtas namam veltīts Astras Krūmiņas maģistra darbs *Dzintaru mākslinieku nams. Vēsture. Funkcijas. Nozīme*, kas izstrādāts Dr. art. Pētera Zeiles vadībā un kas aizstāvēts Latvijas Mākslas akadēmijā 2000. gadā. Ieskatu kultūras pārraudzības modeļos padomju okupācijas sākumposmā sniedzis Dr. hist. Gints Zelmenis⁵. Literāro vidi pastiprinātas mākslas ideoloģizācijas apstākļos un laikmeta konturējumu literatūras vēsturē aplūkojuši Dr. habil. philol. Bronislavs Tabūns un Dr. philol., prof. Raimonds Briedis⁶. Vērtīgas publikācijas, kas veltītas Latvijas Padomju rakstnieku savienībai, ir, piemēram, literatūrzinātniekam Dr. philol. h. c. (LZA) Ilgonim Bērsonam un literatūrzinātniecei Dr. philol., prof. Silvijai Radzobei.

PSRS Literatūras fonds, poliklīnika, vide radošajās aprindās epizodiski minēti daudzu autoru memuāros un atmiņu literatūrā. Literāro aprindu folkloru, tostarp norises PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskajā nodaļā, pierakstījuši fonda direktors (1978 – 1997) Jānis Ķuzulis un rakstnieks Ēriks Hānbergs (1933)⁷.

⁴ Latvijas Padomju rakstnieku savienībā darbojusies gan valde, gan klubs, dažādas radošās sekcijas, komisijas un grupas. Rakstnieku klubā darbojusies PSKP pirmorganizācija. 1968. gadā dibināts Latvijas Padomju rakstnieku savienības Literatūras propagandas birojs. Vēsturiskā izziņa. LVA, 473. f.

⁵ Zelmenis, Gints. "Kultūras pārraudzība un cenzūra Latvijā padomju okupācijas apstākļos 1940. – 1941. gadā", *Latvijas vēsture 20. gadsimta 40. – 90. gados, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*, 21. sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 15. – 44. lpp.

⁶ *Latviešu literatūras vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 10. – 31., 32. – 51. lpp.

⁷ Ķuzulis, Jānis, Hānbergs, Ēriks. *Rakstniekos ārpus grāmatu lappusēm. Nopietnības un uzjautrināto gabaltīņi*. Rīga: Jumava, 2010; Ķuzulis, Jānis. Hānbergs, Ēriks. *Omulības*. Rīga: Jumava, 2003.

Obligāts priekšnosacījums, kas bija jāievēro visiem radošo profesiju pārstāvjiem, kuri materiālo, ārstniecisko un cita veida atbalstu vēlējās saņemt, bija jābūt kādas radošās savienības biedram: Latvijas Padomju rakstnieku savienībā, LPSR Mākslinieku savienībā, LPSR Padomju Komponistu savienībā vai Latvijas Kinematogrāfistu savienībā. LPSR kultūras pārraudzības iestādes veidoja pēc PSRS attiecīgo institūciju parauga un norādījumiem. Rezultātā kultūras darbinieku iestādes bija iekļautas valsts institucionālā sistēmā, cieši sadarbojās ar varas institūcijām un bija Padomju Savienības Komunistiskās partijas (PSKP) pakļautībā vai uzraudzībā. Kultūras darbinieku profesionālās savienības bija pakļautas LPSR un PSRS varas institūciju vadībai un kontrolei, katrā radošajā savienībā darbojās fonds. Šādi fondi bija PSRS Literatūras fonda un PSRS Mākslas fonda Latvijas republikāniskās nodaļas. Mazliet atšķirīga situācija sākotnēji bija LPSR Padomju komponistu savienībai, kas it kā formāli nebija padota kādai PSRS centrālajai institūcijai, tomēr tās statūti bija jāapstiprina LPSR Tautas komisāru padomei, bet tās dalībnieku "interesu aizsardzība" jāīsteno saskaņā ar PSRS Komponistu savienības statūtiem⁸. 1945. gadā izveidota arī PSRS Mūzikas fonda Latvijas republikāniskā nodaļa⁹.

Saskaņā ar PSRS Literatūras fonda 1944. gada 29. decembra pavēli Nr. 242 PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskā nodaļa jeb *Litfonds*¹⁰ darbojās no 1945. gada 1. janvāra. PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas galvenie uzdevumi bija, pirmkārt, palīdzības sniegšana Latvijas Padomju rakstnieku savienības biedriem, uzlabojot viņu sadzīves apstākļus un materiālo stāvokli, un, otrkārt, jauno rakstnieku atbalstīšana, radot viņiem nepieciešamos materiālos apstākļus¹¹.

Turpmākajā apskatā būs aplūkoti pētījuma ietvaros izvēlētie un iepriekš minētie piemēri – 1945. gadā dibinātie literātu un

⁸ Zelmenis, Gints. "Kultūras pārraudzība un cenzūra Latvijā padomju okupācijas apstākļos 1940.–1941. gadā", *Latvijas vēsture 20. gadsimta 40. – 90. gados, Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 28. – 29. lpp.

⁹ LVA, 234. f.

¹⁰ *Litfonds* ir PSRS Literatūras fonda vadības lietots saīsinājums, kas lietots dažāda veida dokumentos, kā rīkojumos, paziņojumos, vēstulēs un protokolos.

¹¹ LVA. 233. f.

mākslinieku radošie nami. Ievērojams, ka tie nav vienīgie LPSR jaunradei un atpūtai domātie pansionāti. Vissavienības komponistu jaunrades nams Jūrmalā (saukts arī PSRS Komponistu savienības jaunrades nams “Jūrmala”) izveidots 1946. gadā¹², bet 1967. gadā pēc līdzības ar rakstnieku un mākslinieku namiem Mellužos uzcelts plašs jaunrades un atpūtas komplekss, kas ietver viesnīcu 120 personām, restorānu 150 personām, sarīkojumu zāli 200 personām, skaņu studiju, 12 atsevišķās ēkās izvietotās radošās darbnīcas, kotedžas meža zonā, baseinu, sporta laukumu un citas korpusa vienības¹³.

Radošo savienību fondu vadībai ir milzīga nozīme pakļauto iestāžu, kā jaunrades namu un poliklīniku, izveidē, administrēšanā un pārraudzīšanā. Šāds piemērs ir PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktore Emma Feldmane¹⁴, kurai ilgstoši bijusi nozīmīga loma nodaļas darba organizēšanā. E. Feldmane par vadītās nodaļas uzdevumiem iedzīvotājiem skaidrojoši vēsta:

“Literatūras fonda uzdevums – radīt apstākļus, kas veicinātu rakstnieku ražīgo darbu. Tas nozīmē: gādāt par rakstnieku materiālo labklājību, kārtojot dzīvokļu, apkures, pārtikas, apģērba u.c. jautājumus [..]. Līdz šim jau naudas pabalstos izsniegts vairāk par 45.000 rubļu tiem rakstniekiem, kas atgriezušies no frontes un evakuācijas, atrazdami fašistu izlaupītus dzīvokļus [..]”¹⁵

Saskaņā ar PSRS Literatūras fonda 1944. gada 29. decembra pavēli Nr. 242 ar 1945. gada 1. janvāri sāk darbību PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļa (*Litfonds*), kas ir tiešā pakļautībā

¹² LVA. 251. f. Vēsturiskā izziņa.

¹³ Holcmanis, Andrejs. “Ceļš uz Komponistu jaunrades namu”, *Dzimtenes Balss*, 1967, 20. aprīlis.

¹⁴ Emma Feldmane (1894 – 1969) dzimusi Kurzemē, Pirmā pasaules kara laikā ar vecākiem evakuējusies uz Permu, Pētera Stučkas valdības laikā 1919. gadā Jelgavas apgabala boļševiku partijas sekretāre, neatkarīgajā Latvijas Republikā darbojās nelegālajā komunistiskajā pagrīdē (segvārds “Ilze”), arestēta, ieslodzīta Termiņcietumā līdz 1933. gadam, izbraukusi uz PSRS, Maskavā mācījusies Finanšu tautas komisariāta kursos, no 1945. gada līdz aizīšanai pensijā 1960. gadā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktore, PSKP Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) biedre, vairākkārt ievēlēta par Latvijas Padomju rakstnieku savienības LKP pirmorganizācijas sekretāri. “Emma Feldmane”, *Cīņa*, 1969, 24. janvāris; Zālītis, Jānis. “Atmiņu konfrontācija”, *Padomju Jaunatne*, 1985, 14. marts.

¹⁵ “Literatūras fonda darbība”, *Literatūra un Māksla*. Nr.24., 1945, 29. jūnijs.

PSRS Literatūras fondam. Gan tā laika, gan arī vēlākā laika preses publikācijās norādīts, ka nodibinoties *Litfonda* gādājis par grūtībās nonākušajiem biedriem, sevišķi piedāvājot palīdzību karā kritušo ģimenēm¹⁶. 1946. gada 13. maijā notiek PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskajai nodaļas padomes priekšsēdētāja un sekretāra vēlēšanas. Rezultātā par priekšsēdētāju kļūst Arvīds Grigulis, bet par sekretāru – Valdis Lukss.

Padomes pamatfunkcijas saistītas ar līdzekļu sadali saskaņā ar *Litfonda* budžetu un rakstnieku sadzīves uzlabošanu¹⁷. *Litfonda* sēžu protokolos redzams, ka centrālais jautājums, par ko ir lemts, ir dažādu lūgumrakstu izskatīšana, aizdevumu, pabalstu, kā arī radošo un ārstniecības braucienu piešķiršana. Izplatītākie lūgumraksti visā *Litfonda* darbības vēsturē saistīti ar aizdevumiem un pabalstiem. Ievērojot daudzus un bieži atkārtotus rakstnieku lūgumus piešķirt atmaksas pagarinājumu, jāsecina, ka minētā iespēja bija kļuvusi par regulāru mehānismu iztikas nodrošināšanai. Lūgumrakstos min dažādus iemeslus pagarinājuma noteikšanai, visbiežāk tos saista ar honorāru izmaksu kavēšanos, citu ieņēmumu mazo apjomu, īpaši strādājot periodikā, izdevniecību ražošanas apjoma samazināšanos, darbu izdošanas atlikšanu vai aizkavēšanos. Minami daži piemēri. 1955. gada lūgumrakstā Jānis Grants¹⁸ raksta:

“Aizdevuma atmaksa nav iespējama, jo spiestuvei aizņemtība ar mācību grāmatu izdošanu.”

Savukārt Kārlis Krauliņš¹⁹ 1955. gada lūgumrakstā norāda:

“*Karogs* minstinājies ar mana raksta iespiešanu.”

¹⁶ Selga, Gunārs. “Raiņa jaunrades nams Dubultos”, *Karogs*, Nr.12, 1970, 1. decembris.

¹⁷ “PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas valdes protokoli. 13.05.1946. – 28.12.1949.” LVA, 233. f., 1. apr., 2. l., 1. lp.

¹⁸ Jānis Grants (1909 – 1970), īstajā vārdā Jānis Jēkabsons, dzimis Daugavgrīvē, 1934. gadā līdz 1938. gadā ieslodzījumā par darbību nelegālajā komunistiskajā pagrīdē.

¹⁹ Kārlis Krauliņš (1904 – 1981), pseidonīms K. Rijnieks, dzimis Kocēnu pagastā, studējis Latvijas Universitātes filozofijas un filoloģijas fakultātē (1923 – 1928), kara korespondents PSRS armijā, Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sekretārs (1944 – 1948), LPSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūta direktora vietnieks (1948 – 1951), P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes Latviešu literatūras katedras vadītājs (1962-1981).

Ādolfs Talcis²⁰ 1956. gada iesniegumā sakarā ar pagarinājumu informē, ka

“ilgāku laiku biju atrauts no radoša darba”.

Valdis Rūja²¹ 1959. gadā apgalvo:

“[...] rakstu plašāku darbu par mieru un tautu draudzības tēmu, strādāju pie tā jau vairākus mēnešus, un vēl daudz jāstrādā.”

Mārtiņš Kalndruva (1916 – 1992) 1959. gada lūgumrakstā atzīst, ka “nepatīkamais parāds ir ieildzis”, un prasa:

“[...] vai *Litfondam* nebūtu iespējas piešķirt man jaunu aizdevumu?”²².

Ievērojams, ka vairāki rakstnieki, kuri šajā laikā lūdz pabalstus, ir *Litfonda* valdē, tajā skaitā *Litfonda* direktore E. Feldmane.

Rakstnieku lūgumrakstos minētas visdažādākās vajadzības. 1947. gadā Pāvils Vīlipsis (1901 – 1979) lūdz “orderi” bērnu zābaciņu vai

²⁰ Ādolfs Talcis (1904 – 1983), dzimis Ipiķos, pseidonīmi T. Ādams, Arkādijs Vica, Atāls, A. Tīlmanis, *Dienas lapas* redakcijas sekretārs (1933 – 1934), *Daugavas Vēstnesis* redaktors un likvidators (1940), PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktora vietnieks (1944 – 1945), Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sekretāra vietnieks (1945 – 1948), arī sekretārs (1956 – 1965), *Cīņa* speciālkorespondents (1954 – 1956), strādājis VDK piesegstruktūrās Berlīnes padomju komitejā *Par atgriešanos dzimtenē*, LPSR Komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs valdes priekšsēdētājs (1964 – 1983), kopā ar VDK kadru daļas priekšnieka vietnieku Franci Rekšņu sarakstījis VDK glorificējošo *Soļi tumsā*, VDK virsnieks. Skat., Anreauds, Jānis. “Atmiņas pārļapojojot”, *Dzimtenes Balss*, 1984, Nr. 46., 15. novembris, Talcis, Ādolfs. “Ārzemju paciņas, un kas aiz tām slēpjas”, *Par Atgriešanos Dzimtenē*, 1956, 15. augusts, Eglāja-Kristšone, Eva. *Padomju Latvijas un trimdas literātu saskarsme dzelzs priekšvara laikmetā (20. gs. 50. – 80. gadi)*, promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 31. lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4996/7374-Eva_Eglaja_Kristšone_2007.pdf?sequence=1

²¹ Valdis Rūja (1928), īstajā vārdā Valdis Kriķis, pseidonīmi arī – Valdis Mētra, Valdis Viesturs, Aivars Alnis (*Atvarā*), dzimis Rūjienā, aktieris Dailes teātrī (1947 – 1951), līdzstrādnieks LPSR Ministru Padomes Radioinformācijas komitejā (1951 – 1960), žurnālā *Karogs* (1960 – 1962), LPSR Valsts drāmas teātra direktors (1962 – 1965), LPSR Valsts akadēmiskā operas un baleta teātra direktors (1965 – 1967), Rīgas rajona zvejnieku kultūras nama *Ziemeļblāzma* direktors (1967 – 1969), izdevniecības *Liesma* oriģināldaīlīliteratūras redakcijas vecākais redaktors (1969 – 1988).

²² “PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas valdes protokoli. 13.05.1946. – 28.12.1949.” LVA, 233. f., 1. apr., 2. l., 17. lp.

kurpju iegādei, arī bērnu veļu savai meitai. Savukārt Mirdza Bendrupe (1910 – 1995) lūdz fondam kartupeļus, jo tie “velnišķīgi dārgi”. Jezups Laganovskis (1920 – 1987) lūgumrakstā norāda uz vajadzību pēc “dzīvei nepieciešamu piederumu” – skapja, gultas un cita – iegādes. Spriežot pēc lūgumrakstiem, daudziem literātiem nepieciešams apģērbs.

1961. gada 5. jūnijā PSRS Literatūras fonda valdes prezidijs un šā paša gada 12. jūnijā PSRS Rakstnieku savienības sekretariāts apstiprina instrukciju *Par noteikumu kārtību materiālās-ikdienas palīdzībai PSRS Literatūras fonda locekļiem, viņu ģimenēm un tēvijas literatūras klasiķu pēcnācējiem*, kas saistoša visām republikāniskajām nodaļām, tajā skaitā arī Latvijas republikāniskajai nodaļai. Instrukcijas 1. punkta 2. apakšpunkts noteica, ka

“palīdzība pienākas kā aktīvi strādājošiem rakstniekiem, tā periodiski nestrādājošiem rakstniekiem, kuru jaunradei piemita vai piemīt literāri-sabiedriska nozīme”.²³

Tomēr tiesības uz palīdzības saņemšanu attiecās tikai uz *Litfonda* biedriem un viņu ģimenes locekļiem. Kā dzīves laikā, tā pēc biedra nāves uz palīdzību varēja pieteikties šādas personas: bērni vecumā līdz 18 gadiem, tāpat arī darbnespējīgie bērni neatkarīgi no vecuma; vīrs vai sieva (neatkarīgi no tā, vai patstāvīgi saņem peļņu), apgādībā esoši vecāki, kas ir darba nespējīgi vai sasnieguši noteiktu vecumu, t.i., vīrieši – 60 gadus, bet sievietes – 55 gadus.

Instrukcija paredzēja arī kārtību pabalstu radošajiem braucieniem un radošajiem atvaļinājumiem saņemšanai un naudas aizdevumu izsniegšanai. Minētos jautājumus izlēma PSRS Rakstnieku savienības valdes sekretariāts un attiecīgās republikas Padomju rakstnieku savienība.

Lai veicinātu jaunradi, *Litfonda* biedram pienācās bezmaksas vai daļēji apmaksāta atļauja uzturēties radošajā namā, “ceļazīmes” uz kūrortiem, sanatorijām, sezonas radošajiem namiem un atpūtas namiem. *Litfonda* biedriem organizē arī visa veida bezmaksas, individuālu un personisku medicīnisko palīdzību, piesaistot augsti kvalificētus speciālistus, nodrošina dažāda veida konsultāciju, analīžu

²³ LVA, 233. f., 1. apr., 26. l., 1. lp.

un ārstniecības procedūru veikšanu, izņemot zobu protezēšanu ar dārgmetāliem²⁴.

Papildus minētajam instrukcija nosaka dažāda veida palīdzības sniegšanu, piemēram, pensionētiem rakstniekiem, jaunažiem autoriem un bērniem. Tā var būt gan juridiskā palīdzība, gan palīdzība nelaimes un nāves gadījumos, gan arī palīdzība kultūras dzīves organizēšanā. Aizdevuma apjoms un paskaidrojoši nosacījumi norādīti īpašā tabulā instrukcijas pielikumā²⁵.

Jābilst, ka rakstnieku vajadzībām Rīgā pat izveido grāmatu veikalu²⁶ un apavu darbnīcu.

Spriežot no PSRS Literatūras fonda korespondences, kas adresēta *Litfondam*, PSRS Literatūras fonds regulāri atgādina visām republikāniskajām nodaļām par izmantojamām iespējām un līdzekļiem, kas atvēlēti rakstnieku vajadzībām. Informācija regulāri tiek atjaunota, papildināta un precizēta. PSRS Literatūras fondā līdzekļu piesaiste notika, pamatojoties uz attiecīgo PSRS dekrētu. Ieņēmumus atpūtas namu un ārstniecības iestāžu uzturēšanai ieguva no izdevniecībām, kurās desmit procentus no autora honorāra summas maksāja fondam. Piemēram, lielus ienākumus fondam deva periodiskais izdevums PSRS mēroga laikraksts krievu valodā *Literārā Avīze (Литературная Газета)*²⁷. Fonda līdzekļus veidoja arī biedru iemaksas, kas bija desmit rubļi vienai personai gadā. Tāpat PSRS Literatūras fonda līdzekļus veidoja ienākumi par sarīkojumiem un citas valsts dotācijas²⁸.

²⁴ LVA., 233. f., 1. apr., 26. l., 1. – 4. lp.

²⁵ LVA., 233. f., 1. apr., 26. l., 6. lp.

²⁶ 1963. gadā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas direktorei Elvīrai Zaķei adresētā vēstulē citu administratīvi saimniecisku jautājumu starpā norādīts, ka "PSRS Literatūras fonds viskategoriskākajā formā Jums piedāvā ieviest grāmatu veikala ikdienas kontroli, nozīmēt konkrētus pasākumus, kas veicinātu plāna izpildi [..]." LVA, 233. f., 1. apr., 29. l., 10. lp. Autore uzskata, ka ziņojums saistīts ar citiem attiecīgā gada notikumiem, piemēram, aizrādījumiem novatorisku tendenču paudējiem kā dzejniekiem Ojāram Vācietim, Vizmai Belševicai un Montai Kromai.

²⁷ Petrovs, Andris. "Jo augstāks stāvs, jo dižāks rakstnieks", *Jūrmalas vārds*, Nr.29 (29), 2013, 17. – 23. oktobris, 6. lpp. Pieejams: <http://www.jurmalasvards.lv/jurmalniekiem/jo-augstaks-stavs-jo-dizaks-rakstnieks?mobile=ok>

²⁸ *Latvijas PSR mazā enciklopēdija*, III sējums, galv. red. V. Samsons. Rīga: Zinātne, 1969, 394. lpp.

PSRS Literatūras fonds regulāri vada Latvijas republikāniskās nodaļas darbību ar dažāda veida normatīviem priekšrakstiem, kas attiecas uz administrāciju, grāmatvedību un darba organizāciju. Normatīvie priekšraksti ietverti dažādu dokumentu formā, sākot no apkārtrakstiem un beidzot ar rīkojumiem. Tā, piemēram, no Maskavas pienāk saimnieciska rakstura rīkojumi, grāmatvedības, inventarizācijas, revīzijas un materiālo vērtību nodošanas aktu paraugi, dokumenti, kas pildāmi saistībā ar Rakstnieku jaunrades nama Dubultos ekspluatāciju un remontu, instrukcijas, piemēram, par fonda automobiļu lietošanu, norādes par ceturkšņa plāniem un ziņojumi padomju svētku sakarā. Salīdzinoši bieži atjaunota un papildināta informācija par ārstniecības iestādēm, to specifiku un izmaksām citās padomju republikās. Katru gadu sūtīti fonda izmaksu plāni, norādot konkrētas pozīcijas un tām atvēlēto finanšu apjomu. Piemēram, 1948. gadā ir noteiktas šādas pozīcijas: medicīniskā palīdzība, darbnespēja uz laiku, bērna kopšana un barošana, ārstniecība sanatorijā, kūrortā, pabalsts nelaimes gadījumā, pabalsts mirušo un frontē bojāgājušo ģimenēm, izdevumi darbā ar bērniem un radošais darbs²⁹. Maskavas vadība regulāri izziņo, cik līdzekļu atlicis konkrētajās budžeta pozīcijās. Par budžeta izlietojuma atbilstību atbildīgas bija attiecīgās republikāniskās nodaļas grāmatvedība. Realitātē, spriežot pēc liecībām, normas varēja atsevišķos gadījumos neievērot. Latvijas republikāniskās nodaļas grāmatvedim bija divreiz gadā jādodas uz Maskavu. Novembrī, lai apstiprinātu tāmes, bet janvārī – gada bilanci³⁰.

Rakstnieku jaunrades nams Dubultos ir dibināts 1945. gadā³¹, un visā tā pastāvēšanas vēsturē ir iecienīta atpūtas vieta daudziem PSRS, īpaši krievu literātiem. Piemēram, Konstantīns Paustovskis (*Константин Георгиевич Паустовский*, 1892 – 1968) namam veltījis šādas rindas:

²⁹ LVA, 233. f., 1. apr., 4. l., 40. lp.

³⁰ Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Zeltīti Galanderi, pierakstīta 2015. gada 12. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

³¹ Dibināts 1945. gadā kā PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas Rakstnieku atpūtas māju pārvalde. Jau pavisam drīz, 1948. gadā nama nosaukumu maina uz PSRS Rakstnieku savienības Literatūras fonda Rakstnieku jaunrades namu Dubultos. Hronoloģija. Personāla dokumentu valsts arhīvs (PDVA), 1645. f.

”Ja visi [šeit tapušie] sacerējumi būtu reģistrēti, tad gandrīz vai varētu runāt par “Dubultu laikmetu literatūrā””.³²

Taču vienlīdz zīmīgu un šodienas skatījumā nepārprotamu rezumējumu sniedzis Andris Kolbergs, par namā tapušo manuskriptu daudzumu spriežot, ka tas mērāms tonnās vai kubikmetros, taču ne viss uzrakstītais bijis literatūra³³.

Visā nama pastāvēšanas vēsturē pašmāju literāti tajā uzturas salīdzinoši reti³⁴. Vietējiem literātiem, atšķirībā no Maskavas viesiem, Jūrmalas vide nav eksotika. Viņi labprātāk atvaļinājumu pavada savās lauku mājās. Turklāt nama noslogotība rada sarežģījumus latviešu literātiem rast vietu, jo viesi uz Dubultiem brauc no visas plašās PSRS. Noslogotība, piemēram, minēta vienā no 1947. gada *Litfonda* valdes lēmumiem, kuras risināšanai valde nolemj vietas latviešu rakstniekiem Dubultu namā rezervēt laikus, jo pieredze rāda, ka labākās vietas namā Gončarova ielā 4/6 aizņēmuši “kadri no Maskavas, kuriem ar literatūru nav bijis nekāda sakara”³⁵.

Rakstnieku jaunrades nams Dubultos bijis iekārojums arī padomju literārai elitei. Piemēram, vienā telegrammā Samuils Maršaks (*Самуил Яковлевич Маршак*, 1887 – 1964) lūdz Dubultu namā izmitināt savu sievu Sofiju Maršaku (*София Михайловна Маршак*, 1889 – 1953), kura sūtīta ar Kremļa medicīniski-sanitārās pārvaldes³⁶ rīkojumu³⁷.

Parasti Rakstnieku jaunrades namā pavada no divām nedēļām līdz diviem mēnešiem, tomēr nereti lūgts uzturēšanās atļauju pagarināt. Savukārt dažiem latviešu literātiem, piemēram, Anatolam Imermanim (1914 – 1998), sadzīves apstākļu dēļ jaunrades nams kļūst

³² Jūrmalas pilsētas muzeja krājums.

³³ Kolbergs, Andris. *Jūrmala kājāmgājējiem*. Jūrmala, Talsi: Aka, 2002, 65. lpp.

³⁴ Minētais secināms no PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas protokoliem un nodaļai adresētajiem iesniegumiem. Turklāt to apstiprina arī Jānis Ķuzulis, Harijs Gailītis un citi atbildīgie darbinieki.

³⁵ “PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas valdes protokoli. 13.05.1946. – 28.12.1949.” LVA, 233. f., 1. apr., 2. l. (1947. gads), 11. lp.

³⁶ Ļečsanupra – kopš 1953. gada 24. aprīļa PSRS Veselības aizsardzības ministrijas 4. pārvalde, *Лечсанупр Кремля* (Лечебно-санитарное управление Кремля).

³⁷ “PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas valdes protokoli. 13.05.1946. – 28.12.1949.” LVA, 233. f., 1. apr., 2. l., 48. lp.

par otrajām mājām, un augstākminētā rakstnieka pēcnāves vēlējums ir daļu kremācijas pelnu izkaisīt pie Dubultu nama³⁸.

Pēc Emmas Feldmanes aiziešanas pensijā no 1960. gada direktores darbu PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskajā nodaļā turpina Elvīra Zaķe, agrākā operāciju māsa 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijā, ķirurgiskajā vadā³⁹, apbalvota ar LPSR Augstākās padomes (AP) Goda rakstu. E. Zaķe (saukta "Zaķene", "Zaķītis", "Zaķis") literātu vidē kļūst par leģendāru un respektētu personu, kura savā darbībā īsteno izdarību, precizitāti un bezierunu politiku. Lai arī laikabiedru atmiņās izskan neskaidri, līdz šim nepierādīti minējumi par E. Zaķes iespējamo sadarbību ar čeku⁴⁰, tomēr apstiprināts, ka aktīvi uzturēti sakari ar LKP CK pirmo sekretāru Arvīdu Pelši⁴¹. *Litfonda* vadība arī vēlākajā laikā, kad 1978. gadā fondā darbu uzsāk Jānis Ķuzulis, nedrīkst būt bezpartejiska. Tomēr divdesmitā gadsimta septiņdesmito gadu nogalē, atšķirībā no piecdesmitajiem gadiem, valdošais noskaņojums Benjamiņu namā ir brīvdomīgāks, tā esot bijusi valsts valsti⁴². E. Zaķes vērienīgais veikums ir ne vien poliklīnikas izveide Latvijas Padomju rakstnieku savienības (Benjamiņu) nama pagrabā, agrākā restorāna *Pegazs* vietā, bet arī rakstnieku dzīvokļu fonda izveide.

Prestižās poliklīnikas darbinieki, kā, piemēram, galvenais ārsts Vitāls Oga⁴³, kuru darbā apstiprina PSRS Literatūras fonda vadība, ir

³⁸ Ķuzulis, Jānis, Hānbergs, Ēriks. *Rakstniekos ārpus grāmatu lappusēm. Nopietnības un uzjautrinoši gabaltiņi*. Rīga: Jumava, 2010, 48. lpp.

³⁹ "Operāciju māsas atmiņas", *Zvaigzne*, Nr. 9, 1965, 5. maijs; "Ar sauli sirdī", *Literatūra un Māksla*, Nr.10, 1968, 8. marts.

⁴⁰ Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Z. Galanderi, pierakstīta 2015. gada 12. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

⁴¹ "Iepriekš pieteikusi vizīti, vienmēr gāja pie Pelšes uz Kremli iekasēt Rakstnieku savienības fonda biedra naudu. Protams, ka tas bija tikai iegansts. Viņa no Pelšes vienmēr atgriezās ar kādu labumu. Maskavas priekšnieki zināja, ka Elvīrai Zaķei ir sakari ar pašu Pelši." Ķuzulis, Jānis, Hānbergs, Ēriks. *Rakstniekos ārpus grāmatu lappusēm. Nopietnības un uzjautrinoši gabaltiņi*. Rīga: Jumava, 2010, 14. lpp.

⁴² Ņedzveckā, Sandra. *Benjamiņu nams. 2. sērija: Radošās savienības. 1945 – 1991*. Latvijas Radio 3 [tiešsaiste]. Pieejams: <http://klasika.lsm.lv/lv/raksts/musu-legendas/benjaminu-nams.-2.-serija-radosas-savienibas.-1945-1991.a53679/>

⁴³ Vitāls Oga iepriekš strādājis Paula Stradiņa klīnikā, īpaši izraudzīts šim amatam poliklīnikā. Pēc profesijas ārsts-ķirurgs, pēc nodarbošanās arī padomju literāts un dzejnieks. Atsauksmes vēsta, ka V. Oga pacientu aprindās zināms kā teicams mediķis.

izcili speciālisti, tādēļ poliklīnika dēvēta par labāko visā PSRS. Apmeklējums bez iepriekšējas pieteikšanās pie galvenā ārsta nav iespējams, pat visdramatiskākajos slimības gadījumos vajadzīga V. Ogas atļauja⁴⁴. PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas poliklīnikā 1964. gadā strādā divdesmit astoņi ārsti – ķirurgs, terapeits, stomatologs, rentgenologs, neiropatologs, ginekologs, oftalmologs, otorinolaringologs un citi –, kā arī astoņas medmāsas, apkalpojošais personāls un tehniskie darbinieki⁴⁵. Ja bija nepieciešami kādi uzlabojumi poliklīnikas darbībā, bija jāievēro noteikta administratīva kārtība, proti, vadībai bija jāraksta lūgums PSRS Literatūras fondam. Saņemot vajadzību apstiprinājumu, bija izsniegta atļauja un attiecīgi piešķirti līdzekļi, piemēram, medicīniskā aprīkojuma iegādei⁴⁶. Specpoliklīnikas darbības augstais prestižs un klientu loka specifika norāda, ka poliklīnika bijusi ne vien ārstniecības iestāde, bet arī sniegusi psiholoģisku atbalstu radošo profesiju pārstāvjiem⁴⁷.

Kā secināms no Rakstnieku jaunrades nama Dubultos personāla dokumentiem, pēc nama izveidošanas direktora amatu īsā laikā nomaina vairāki cilvēki⁴⁸. Mihails Baumans, agrākais direktora vietnieks Edinburgas (Jāņa Fabriciusa) sanatorijā Jūrmalā⁴⁹, uzsāk darbu nama direktora amatā 1948. gadā, kļūdamas par zīmīgu personu atpūtas nama pastāvēšanas vēsturē un 1976. gadā saņēmis goda nosaukumu un apbalvojumu par nopelniem veselības aizsardzībā⁵⁰. H. Gailītis atceras:

Anerauds, Jānis. "Dzejnieks ar ķirurga skalpeli", *Dzimtenes Balss*, Nr. 16, 1967, 20. aprīlis.

⁴⁴ Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Ritu Papēdi, pierakstīta 2015. gada 13. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

⁴⁵ "Grāmatvedība. Nodaļas, rakstnieku poliklīnikas un grāmatu veikala ekspluatācijas un administratīvi saimnieciskās izmaksas. 1964. gads." LVA, 233. f., 2. apr., 40. l., 1964. gada algu aprēķins.

⁴⁶ LVA, 233 f., 2. apr., 40. l., 1. lp.

⁴⁷ Agijas Ābiķes-Kondrātes intervija ar Aino Gobiņu, pierakstīta 2015. gada 13. decembrī, pieraksts pieejams A. Ābiķes-Kondrātes personīgajā arhīvā.

⁴⁸ PVDA, 1645. f., 2. apr., 1. l.

⁴⁹ "Nams stāv pie jūras...", *Cīņa*, Nr. 202, 1983, 3. septembris.

⁵⁰ "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijā", *Padomju Jaunatne*, Nr.4, 1976, 7. janvāris.

“Vissmalkākie numuri augšējos stāvos tika rakstniekiem, kas bija aplaimoti ar dažādiem goda nosaukumiem un simtiem tūkstošu eksemplāru lielām tirāžām. [...] Tulkotājiem, kritiķiem un citiem sīkākām literatūras gariņiem ierādīja numurus no otrā līdz sestajam stāvam. [...] Saistībā ar augstajiem logiem – pie tiem parasti sēdināja tikai padomju rakstnieku spici, tāpēc šīs rindas oficiantes apkalpoja vispirmām kārtām. [...] Jaunrades namā rakstnieku prestižs un regālijas noteica visu tā dzīvi. Baumans svēti ievēroja rakstnieku hierarhiju. Visus skandālus viņš prata meistarīgi aplāpēt, allaž veikli izdabānot augstākstāvošām personām.”⁵¹

Arī J. Ņuzulis atceras Maskavas funkcionāru, formāli Padomju rakstnieku savienības biedru, klātbūtni un to, ka “dižciltību” noteica pēc tā, kurā stāvā dzīvojuši. Mājai deviņi stāvi. Augšā dzīvojusi “spice”. Gunāram Priedem (1928 – 2000), tolaik Latvijas padomju rakstnieku savienības valdes pirmajam sekretāram, bijuši sarežģījumi ar dzīvesvietu, tāpēc arī viņš mitinājies Dubultu nama devītajā stāvā.

Saskaņā ar 1954. gada PSRS Literatūras fonda valdes lēmumu rakstnieku jaunrades nama nosaukumam pievieno Raiņa vārdu. Izmaiņas notiek arī nama ietvaros, proti, uzceltas jaunas ēkas, kā ēdnīca, vannu un dušu telpa, ierīkots tenisa laukums, plānota jaunas, piecdesmit personām paredzētas ēkas celtniecība. No sezonāla – vasaras atpūtas nama – tas pārtop par visu gadu darbojošos vietu. 1954. gada vasarā te uzturējušies četrsimt rakstnieku no “brālīgajām” padomju republikām⁵². Līdz ar jaunas deviņstāvu ēkas nodošanu ekspluatācijā 1970. gadā, kas celta pēc Jāņa Vilciņa un Georga Minča meta, viesu skaits ievērojami pieaug.

Nobeigums

Tiecoties aplūkot represīvo institūciju darbību radošo profesiju pārstāvju veselības aprūpes, atpūtas un radošā darba nodrošināšanā, secināts, ka atpūtas namiem un centrālajai ārstniecības iestādei – PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās

⁵¹ Gailītis, Harijs. “Rakstnieku Jaunrades nams – kā tas notika”, tulkojis G. Berelis, *Karogs*, Nr. 5/6, 2010, 9. decembris, 166. lpp.

⁵² “J. Raiņa vārds Rakstnieku jaunrades namam”, *Literatūra un Māksla*, Nr. 37, 1954, 12. septembris.

nodaļas poliklīnikai – bijusi fundamentāla loma LPSR radošo aprindu dzīvē. Šīs iestādes kā kultūras dzīves centri kļuvas par padomju laikmeta kultūrzīmēm. PSRS Mākslas fonda Latvijas republikāniskās nodaļas, PSRS Literatūras fonda Latvijas republikāniskās nodaļas un tām padoto iestāžu darbību nodrošina rūpīgi izvēlēti un sistēmai lojāli, nozarē profesionāli vadītāji, kuru darbība un saistība – tieša vai netieša – ar represīvajām institūcijām skatāma padziļināti.

Ja literātu radošās izpausmes raksturo individuālais darbs, tad mākslinieku darbībai nozīmīgas ir izstādes un iespēja radošām grupām rast vietu kolektīvai jaunrades izpausmei. Tādēļ 2. Jaunrades un atpūtas nama Dzintaros darbības novērtējumā jāņem vērā tas, ka tā ietvaros, piemēram, organizētas radošās grupas, kuru veikums vēlāk sekmējās ar izstādēm un iespējām gūt apbalvojumus un ceļazīmes uz citiem radošajiem namiem. Daudzu nozaru mākslinieku darbība virzīta tā, lai piešķirtu darbam noteiktu ideoloģisku tēmu, kas, protams, ierobežo radošās izpausmes. Radošajam darbam jāsekmējas ar atskaites izstādi, ko vērtē PSRS Mākslinieku savienības komisija⁵³.

Gan rakstnieku, gan mākslinieku namos vērojamas iekšējās atmosfēras pārmaiņas, kas saistītas ar politikajām pārmaiņām valstī. Tā divdesmitā gadsimta septiņdesmito gadu beigās un astoņdesmito gadu sākumā valda brīvdomīgāks noskaņojums, kas mākslinieciskā kvalitātē atsaucas arī uz radošu personāliju daiļradi. Tāpat secināms, ka varas vēlamais darba kritērijs rakstniekiem – “sabiedriski literārs” – ir utopisks savā iecerē un realizēts tikai dažu autoru gadījumos, pārējiem iespējas saņemt materiālo un medicīnisko palīdzību tas neietekmē.

Radošu personu un viņu ģimeņu sociālā un materiālā nodrošinājuma sistēmā pielietoti represīvi attiecību mehānismi, veicinot konkrētas manipulācijas morāles aspektos – pateicības apziņā, vainas sajūtā, varas apziņā, sabiedrības šķelšanā, mākslīgā deficīta radīšanā. Varas centralizācija ir iespēja pārraudzīt notiekošo

⁵³ PSRS Mākslas fonda apmaksāts 40 – 70 dienu ilgs komandējums ar iespēju atpūties, uzlabot veselību, vienlaikus strādāt īpaši aprīkotās darbnīcās. Sākotnēji grupās kopā strādāja visu nozaru mākslinieki, 1969. gadā izveidota pirmā specializētā radošā grupa (medaļu mākslinieki), bet 1973. gadā aizsākās starptautiski simpoziji (pirmais – plakātistu grupai) ar dalībniekiem no visas PSRS. Krūmiņa, Astra. *Dzintaru mākslinieku nams. Vēsture. Nozīme. Funkcijas*. Rīga: Latvijas Mākslas akadēmija, 2000, 22., 23. lpp.

radošajā vidē, kuru centri ir radošās savienības, bet pulcēšanās vietas – jaunrades nami. Mākslinieki, kuri apmeklēja vienu ārstniecības iestādi, dzīvo kolektīvajos dzīvokļu namos un ir finansiāli atkarīgi no savienību fondiem, nonāk represīvo institūciju redzeslokā un ir pakļauti iespējamai ziņošanai. Rakstnieki un mākslinieki izmanto materiālās priekšrocības un sev piešķirto prestižu, taču kolektīvā kultūra jeb “valsts valsti”, kā to dēvējis J. Ķuzulis, rada kopības sajūtu. 1988. gadā Radošo savienību namā Radošo savienību padomes sēdes laikā nolemj dibināt Latvijas Tautas fronti⁵⁴. LPSR Mākslinieku savienības valdes priekšsēdētāja Džemma Lija Skulme (1925) veltījusi Benjamiņu namam apzīmējumu – “otrs Brīvības piemineklis”.⁵⁵

Lai iespējami vispusīgi un detalizēti izvērtētu PSRS varas struktūru darbību radošo profesiju pārstāvju materiālā nodrošinājuma sistēmā, vienotā kontekstā skatāmi šādi Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva fondi: Latvijas Rakstnieku savienības Latvijas Literatūras fonds un Sabiedrība ar ierobežotu atbildību *Rakstnieku savienības Literatūras fonds* (233. fonds), Latvijas padomju rakstnieku savienības fonds (473. fonds), Latvijas padomju rakstnieku savienības LKP pirmorganizācija. Rīgas pilsētas Kirova rajons fonda materiāls (PA-7263. fonds), Latvijas Mākslas fonds (232. fonds), Latvijas Mākslinieku savienības Dzintaru Mākslinieku nama fonds (246. fonds), Latvijas Mākslinieku savienības fonds (230. fonds), Latvijas PSR Mākslinieku savienības LKP pirmorganizācija, Rīgas pilsētas Kirova rajons (PA-805. fonds). Paralēli apkopojams Dubultu un Dzintaru nama viesu grāmatu materiāls, kā arī būtu veicams padziļināts darbs ar atmiņu un liecību materiāliem.

⁵⁴ Nagle, Gunita. “Viena nama daudzās sejas”, *Diena*, 2002, 28. septembris.

⁵⁵ Ņedzveckā, Sandra. *Benjamiņu nams. 1. sērija*. Latvijas Radio 3 [tiešsaiste]. Pieejams: <http://klasika.lsm.lv/lv/raksts/musu-legjendas/benjaminu-nams.-1.-serija.a52523/>

The influence of the LSSR KGB and repressive institutions on providing healthcare, possibilities for creative work and recreation to representatives of creative professions

*“Healthy recreation for workers!”
When the sun in Riga and Jurmala is at zenith!*

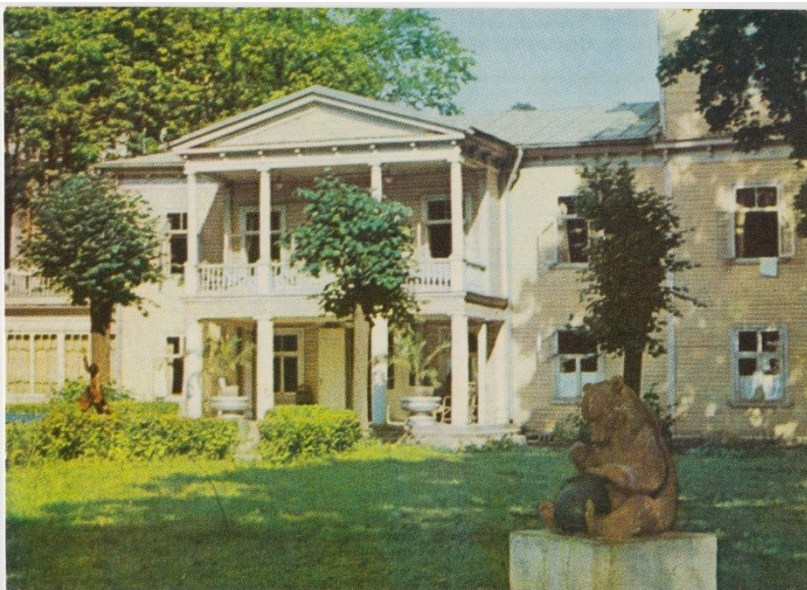
The status of a Soviet writer or artist formally loyal to the ruling power provided a wide set of opportunities enabling personal prosperity. These opportunities included the provision of healthcare and medical treatment free of charge, creative holidays at one of the recreational facilities of the USSR or the Latvian SSR, the ability to participate in a wide variety of cultural events, an improved professional status in society as well as options to apply for bonuses and other material support. Adherence to the rules put in place for creative professionals by the ruling power allowed one to develop their creative work while availing of other advantages inaccessible to the majority of society.

This report outlines the history for the establishing and existence of the so-called creative houses, the history for the establishment of healthcare facilities for representatives of the creative professions and those closely related to them, as well as the subordination of such institutions to the USSR's power structures. The following institutions were chosen as the most remarkable examples: the Creative House of Writers in Dubulti (later called the Janis Rainis Creative House for Writers) which acted as the LSSR Division of the Literary Fund of the USSR; the Union of Writers of the USSR; the House of Creativity and Recreation No. 2 (later called the House of Creativity and Recreation 'Dzintari'); the Teodors Zaļkalns House for Artists, Dzintari House of Artists), which was under the supervision of the Art Fund of the USSR of the Union of Artists of the USSR; and the Clinic of the LSSR Division of the Literary Fund of the USSR and the Union of Writers of the USSR. Similar to the previously mentioned examples, the latter were also subordinated to the All-Union (USSR-wide) level.

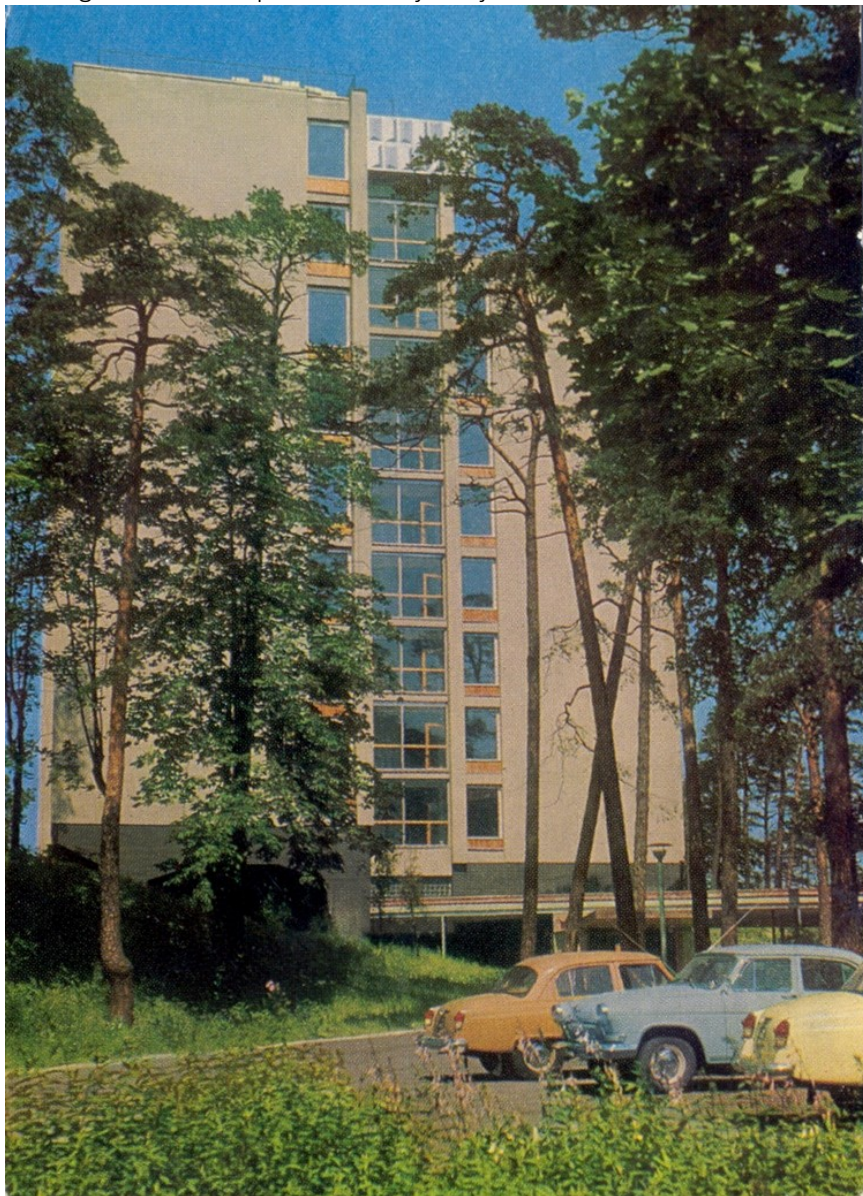
This report provides an insight into the history of the above mentioned institutions, to include their main objectives and tasks, their functioning principles, their operational functions, their staff recruitment and management practices, and the activities of some prominent persons within these institutions. The research undertaken reveals the dual and contradictory aspects concerning the principles underlying the USSR's welfare system which provided special living conditions and material opportunities for creative persons. The remarkable influences that institutions for recreation and medical treatment held on the lives of creative professionals of the Latvian SSR is also explored. The findings prove that the aforementioned institutions have to be regarded as topical cultural symbols of the Soviet totalitarian and bureaucratic authoritarian regime. The so-called privileges can be argued as dubious because they often indirectly reflect the relationship between the artist community and the Soviet regime; this complicates the evaluation of the USSR's repressive institutions.

Pielikumi.

1. pielikums. Pastkarte. Rakstnieku atpūtas nams Dubultos. U. Deņisova foto. Ap 1968. gadu. Jūrmalas pilsētas muzeja krājums.

2. pielikums Rakstnieku atpūtas nams Dubultos. L. Raskina foto. 1973. gads. Jūrmalas pilsētas muzeja krājums.

3. pielikums. Pastkarte. Mākslinieku atpūtas nams Dzintaros.
D. Gedzjuna foto. Ap 1967. gadu. Jūrmalas pilsētas muzeja krājums.

